

SAMEN WERKEN AAN EEN CIRCULAIR FRIESLAND

**CIRCULAIR
FRIESLAND**

JAARBOEK 2023/2024

VOORWOORD

Circulaire ambitie

Vereniging Circulair Friesland heeft een unieke positie. Met meer dan 150 leden, - bijna 100 bedrijven, alle Friese overheden en alle onderwijs- en kennisinstellingen (mbo, hbo en universitair) die hier gevestigd zijn – organiseren en versnellen wij als vereniging de circulaire transitie van onze leden en van onze regio. Onze ambitie? Fryslân is in 2025 één van de meest circulaire transitieregio's van Europa en in 2030 zijn de landelijke klimaatdoelstellingen in onze regio gerealiseerd.

Vereniging als vliegwiel

Onze vereniging is in Fryslân het vliegwiel van de circulaire transitie, zowel voor onze leden als voor de regio. Het is motiverend om te zien welke circulaire stappen onze leden zetten in hun eigen organisaties en in samenwerking met andere leden in ketenprojecten. Op onze feestelijke Ledendag op 1 juni 2023 presenteerden de leden de resultaten aan elkaar. Indrukwekkend!

Focus op uitvoering in de regio

De circulaire transitie is in de komende tijd vooral een kwestie van uitvoeren. Veel kennis is al ontwikkeld. Het komt nu aan op de executie. Dat is wat onze leden belangrijk vinden. En dat kan het beste op regionale schaal plaatsvinden. Hierbij helpt het enorm dat onze leden elkaar binnen de vereniging weten te vinden.

Fryslân in Europa

Onze vereniging vindt het als Europese koploper belangrijk te participeren in Europese projecten en samen te werken met regio's in andere lidstaten. De focus ligt op kennisuitwisseling en opschalen van de circulaire economie in Europa.

Samen werken aan een Circulair Friesland

Persoonlijk beleef ik het als een geweldige uitdaging om met onze leden, bestuur en team en met veel andere partijen samen te werken aan het uitvoeren van onze circulaire ambities. Dagelijks spreek ik gemotiveerde leden die zinvolle stappen vooruit zetten met hun organisatie en binnen onze vereniging ketenpartners zoeken én vinden. Daar ligt de kracht van de regio naar mijn overtuiging. Korte lijnen, zeker in Fryslân!

Wij geven met plezier in dit jaarboek Samen werken aan een Circulair Friesland een overzicht van de activiteiten en projecten van en binnen de vereniging in 2023 en 2024. Veel leesplezier!

INHOUD

H1. Strategie: Vijf Focusgebieden.....	4
H2. Vereniging Circulair Friesland.....	5
Onze leden.....	6
Verenigingsactiviteiten 2023.....	8
Verenigingsactiviteiten 2024.....	10
Het bestuur	11
Het team.....	12
H3. Kantelpunten.....	13
Circulair Inkopen.....	14
Circulair Ondernemen.....	15
Wet- en Regelgeving.....	17
H4. Projecten.....	18
Circulaire projecten van de vereniging.....	19
Dit doen onze leden - #WATDOENZIJ?.....	31
H5. Circulair leren.....	35
SPARK the Movement	36
H6. Campaigning & Lobby.....	38
Bereik in 2023.....	39
Publiciteit in 2023.....	40
Bijlage: ledenlijst	41

H1. STRATEGIE:

VIJF FOCUSGEBIEDEN

Verenigingsprogramma

Onze leden vormen het kloppende hart van de vereniging. Eén van onze leden: 'Als leden elkaar leren kennen, gaan ze elkaar vertrouwen en pas wanneer dit gebeurt, gaan ze samenwerken'. Een belangrijke spelregel voor leden is het halen en brengen in het belang van eigenaarschap en energie binnen de vereniging.

Kantelpunten

Binnen de vereniging richten we ons op drie kantelpunten: circulaire inkoop door Friese overheden, het bevorderen van circulair ondernemerschap en het verbeteren van wet- en regelgeving, zowel regionaal, landelijk als Europees.

Projecten

We zetten met onze leden stevig in op uitvoering van de circulaire transitie in de vorm van projecten. Leden willen nieuwe toepassingen in de praktijk testen en vooral goede concepten opschalen en impact maken. Bovendien zien we de markt veranderen. Steeds meer opdrachtgevers stellen circulaire eisen in hun aanbestedingen. Positief!

Circulair leren

Onze overtuiging is dat de regionale circulaire transitie waaraan wij werken alleen kan slagen als het onderwijs hier volop in participeert. Ten eerste zitten de huidige studenten over 15 jaar op sleutelposities in onze bedrijven en overheden. Ten tweede kunnen studenten met hun 'grenzeloze' inzichten en energie al tijdens hun opleiding impact hebben door ze te koppelen aan de circulaire opgaven van onze leden.

Campaigning & Lobby

'Be good and tell it' vinden we in Fryslân weleens lastig. Toch doen we dat als vereniging met enthousiasme, want we willen als vereniging het circulaire handelingsperspectief laten zien aan andere regio's in Nederland en Europa. Het is namelijk belangrijk dat heel Europa circulair wordt.

H2. VERENIGING CIRCULAIR FRIESLAND

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de activiteiten die we voor onze leden hebben georganiseerd en gaan organiseren en biedt een overzicht van de nieuwe leden.

VERENIGINGS- PROGRAMMA

KANTEL
PUNTEN

PROJECTEN

CIRCULAIR
LEREN

CAMPAIGNING
& LOBBY

ONZE LEDEN

Nieuwe leden 2023

In de periode januari 2023 - november 2023 heeft een fors aantal nieuwe leden zich aangesloten bij onze vereniging. De volledige ledenlijst staat in de bijlage.

Partnerleden

Eind 2021 heeft een aantal grote organisaties binnen de vereniging het initiatief genomen om nauwer samen te werken en gezamenlijk projecten te lanceren voor leden. Zo wil deze groep Partnerleden extra vaart zetten achter de transitie naar een circulaire economie. De groep bestaat op dit moment uit negen leden: Arriva, Caparis, gemeente Leeuwarden, NHL Stenden, Omrin, provincie Fryslân, Rabobank, Wetterskip Fryslân en Firda. Uit deze groep zijn onder andere de initiatieven 'Ambitietafel Mobiliteit' en het Programma Circulaire Bedrijfsvoering ontstaan en de ondersteuning van de ledendag. Andere leden zijn van harte welkom om ook Partnerlid te worden.

Partnerschappen

Om zo veel mogelijk impact te maken en gebruik te maken van elkaars kennis en netwerk, zoekt VCF de verbinding met andere netwerken en organisaties. In de afgelopen periode is VCF diverse nieuwe samenwerkingen en partnerschappen aangegaan. Zo versnellen we met anderen de circulaire beweging en realiseren we een grotere zichtbaarheid voor initiatieven.

Meer weten? Klik dan [hier](#).

Generatie Fryslân 2035

Het is ontzettend belangrijk om met young professionals samen te werken. Daarom ondersteunt Circulair Friesland het mooie initiatief Generatie Fryslân 2035 (GF2035). GF2035 is een netwerk van young professionals tussen de 20 en 35 jaar, dat in 2035 mogelijk op sleutelposities zit in Fryslân, om te bouwen aan een mooie toekomst voor huidige én toekomstige generaties. Daarom komen zij nu al samen. Tijdens events, borrels én op de momenten in hun eigen organisaties waarop belangrijke beleidskeuzes worden gemaakt. Samen schreven zij het Manifest van GF2035. Lees [hier](#) het Manifest en klik [hier](#) voor meer informatie over GF2035.

VERENIGINGSACTIVITEITEN 2023

12 JANUARI

Winterborrel + Circulair Café - Mobiliteit

6 T/M 11 FEBRUARI

Week van de Circulaire Economie

5 APRIL

ALV + Circulaire Expeditie Firda - Nij Smellinghe

1 JUNI

Circulair Friesland: Bestemming 2025

21 SEPTEMBER

Marktdag Circulair Inkopen

10 OKTOBER

Circulair Café: Circulair Leren

19 OKTOBER

Circulaire Bedrijventerreinen in Fryslân

23 NOVEMBER

ALV + Circulaire Expeditie naar Omrin

CIRCULAIR FRIESLAND LEDENDAG 1 JUNI 2023

**KLIK OP DE WERELDBOL
VOOR DE TERUGBLIK**

VERENIGINGSACTIVITEITEN 2024

JANUARI

Circulair Café + Nieuwjaarsborrel met de Freonen fan Fossylfrij Fryslân

MAART

Week van de Circulaire Economie

APRIL

Algemene Ledenvergadering + Circulaire Expeditie

JUNI

Circulaire Expeditie

SEPTEMBER

Circulair Café

OKTOBER

Circulaire Expeditie

NOVEMBER

Algemene Ledenvergadering + Circulaire Expeditie

Week van de Circulaire Economie 2024

De Week van de Circulaire Economie vindt plaats van 11 tot en met 16 maart. Dé week waarin Nederland geheel in het teken staat van de circulaire economie. Door het hele land worden bijeenkomsten, inspiratiesessies en events georganiseerd. Het doel? Laten zien hoe circulair handelen in de praktijk werkt. Op deze manier wordt er kennis gedeeld met anderen om de transitie naar een circulaire economie te versnellen.

Circulair Friesland is één van de landelijke hubs die deze week regionaal coördineert. Afgelopen jaar organiseerden studenten van VCF-lid RUG Campus Fryslân bijvoorbeeld een verkiezingsdebat met als thema circulaire economie, verzamelde VCF-lid WIND Groep oude stoeptegels om deze te gebruiken voor het vernieuwen van een sporthal en opende VCF-lid Interfaca haar deuren voor bezoekers. Klik [hier](#) voor een sfeerimpressie van 2023.

Daarnaast werd er een [inspiratiedocument](#) ontwikkeld dat concrete inspiratie, handvatten of prikkelende vragen bevat waarmee elke Friese organisatie circulair kan handelen.

De Week van de Circulaire Economie in 2024 komt snel dichterbij en ook dan laten we zien wat er in Fryslân gebeurt op het gebied van circulariteit. Want elke Friese organisatie kan circulair handelen. En de vraag is #WATDOEIJJ?

HET BESTUUR

JOHN VERNOOIJ - VOORZITTER
ALGEMEEN DIRECTEUR OMRIN

JELMER ALGRA - PENNINGMEESTER
SECRETARIS / ALGEMEEN DIRECTEUR
PROVINCIE FRYSLÂN

ERICA SCHAPER - SECRETARIS
VOORZITTER COLLEGE VAN BESTUUR
NHL STENDEN HOGESCHOOL

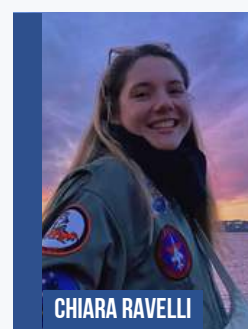
ALEX BONNEMA
VOORZITTER RAAD VAN BESTUUR
NV CAPARIS

JOYCE WALSTRA
DIRECTEUR ORANJEWUOD EXPORT ACADEMY
EN VOORZITTER MKB NOORD

HET TEAM

H3. KANTELPUNTEN

In dit hoofdstuk belichten we onze concrete stappen op het gebied van Circulair Inkopen, Circulair Ondernemen en Wet- en Regelgeving.

KANTELPUNTEN

VERENIGINGS-
PROGRAMMA

PROJECTEN

CIRCULAIR
LEREN

CAMPAIGNING
& LOBBY

CIRCULAIR INKOPEN

Programma Circulair Inkopen Friese Overheden

Het programma Circulair Inkopen Friese Overheden is in 2023 geïntensiveerd in de aanloop naar een stevig programma 2024-2026. Het programma is ontstaan nadat de Friese overheden gezamenlijk stevige ambities hebben neergezet op het gebied van Circulair Inkopen.

Friese overheden kunnen het verschil maken richting het bedrijfsleven. Jaarlijks kopen Friese overheden voor meer dan 1,5 miljard euro in aan fysieke goederen. Door circulair uit te vragen krijgen ondernemers in de regio een kans om circulair te groeien en te ontwikkelen. Daarbij is het essentieel dat overheden samenwerken en van elkaar leren. Zeker ook omdat de beschikbare (inkoop)capaciteit beperkt is.

Friese Circulaire Inkoop Academie

Er is in de afgelopen jaren hard gewerkt aan de ontwikkeling van de Friese Circulaire Inkoop Academie (FCIA). De FCIA bestaat uit een regulier traject, een basiscursus Circulair Inkopen en een aantal Masterclasses. De FCIA biedt de mogelijkheid aan de inkopers van de Friese overheden om te leren hoe je circulair kunt inkopen.

Samenwerking

De samenwerking tussen de Friese overheden onderling, als ook met de aanbiedende partijen, heeft zich in het afgelopen jaar stevig ontwikkeld. Dit komt door bijeenkomsten met inkopers, de kerngroep, maar zeker ook de Marktdag Circulair Inkopen in september 2023 waarbij de circulaire vraag en aanbod elkaar konden ontmoeten en veel van elkaar leerden.

Ook de ontwikkeling van een database Circulair Inkopen heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de samenwerkingen.

De intensivering van het programma Circulair Inkopen gaat in 2024 verder. De speerpunten van de intensivering:

- Samenwerking tussen overheden en ondernemers
- Gezamenlijk inkopen
- Monitoren van het effect van circulair inkopen en aanbesteden.

Door monitoring kunnen overheden zich onderling vergelijken, verantwoording afleggen en weten we waar ze staan ten opzichte van de inkoop ambities voor 2025.

Ambities

De volgende ambities voor 2025 zijn geformuleerd:

- In 2025 is 25% van de inkopen van Friese overheden circulair
- Friese overheden hebben in 2025 tenminste één gezamenlijk circulair inkooptraject gerealiseerd.

Met alle mooie circulaire voorbeelden die we inmiddels in Fryslân hebben, gaan we in 2024 zeker nog meer mooie resultaten halen. Op weg naar onze doelstellingen voor 2025!

CIRCULAIR ONDERNEMEN

Programma Noord-Nederland verdient Circulair

Circulair Friesland is in 2022 een samenwerking gestart, met een breed Noord-Nederlands consortium en de drie noordelijke provincies. Waarom? Om de circulaire economie op Noord-Nederlandse schaal in de komende twee jaar te versterken.

De samenwerking tussen een groot aantal partners vond plaats binnen het samenwerkingsprogramma genaamd, 'Noord-Nederland verdient Circulair', dat mede is gefinancierd vanuit REACT EU/EFRO.

Het consortium is de afgelopen jaren concreet aan de slag gegaan om MKB-ondernemers in Noord-Nederland te ondersteunen om circulair te ondernemen. Tegelijkertijd lag de focus op het verbeteren van het innovatie-ecosysteem, zodat we richting 2025 honderden MKB-ers per jaar goed kunnen helpen. Noord-Nederland telt ca. 70.000 MKB-bedrijven. Om Noord-Nederland als MKB-regio richting 2030 te ontwikkelen tot circulaire regio is dus focus nodig op circulair ondernemerschap.

In het afgelopen jaar zijn binnen het consortium door Circulair Friesland onder meer de volgende stappen gezet:

- Het opbouwen van de Noord-Nederlandse samenwerking om bedrijven beter te kunnen helpen;
- Het ontwikkelen van een visie voor Noord Nederland op Circulaire Economie in ontwikkeling;
- Het doorontwikkelen van de CIRCO-Hub Fryslân, zodat we een sterker aanbod hebben van CIRCO-tracks. Inmiddels zijn er hierdoor ook meer noordelijke CIRCO-trainers beschikbaar.
- Het uitvoeren van de Living Labs Circulaire Bedrijventerreinen en de Grondstoffen hubs.
- Het ontwikkelen van nieuwe waardeketens voor onder andere biobased en circulair bouwen en het ontsluiten van aankomende financieringsbronnen daarvoor.

Eind 2023 en begin 2024 werken we aan een Noord-Nederlands vervolgprogramma om rondom enkele thema's te komen tot routekaarten voor circulaire bedrijventerreinen, innovatie en samenwerking in waardeketens, circulair inkopen, circulair leren, en Noord-Nederlandse iconprojecten.

Programma CIRCO-Tracks

Een circulaire economie vraagt om nieuwe productontwerpen en businessmodellen. Hiervoor zijn nieuwe ketens en samenwerkingen nodig. Circulair Friesland is de Friese CIRCO-hub en biedt om deze redenen een driedaags ontwikkeltraject aan in samenwerking met onze partner CIRCO NL; de CIRCO-track. Dit is een traject om bedrijven op weg te helpen met de begrippen 'circulair ondernemen', 'circulair design' en 'circulaire ketensamenwerking'.

Tijdens de track wordt gewerkt aan een circulaire business en worden bedrijven geholpen in een gefaciliteerd designproces met kennis, instrumenten en interactie met andere bedrijven en ontwerpers.

CIRCO is een uitstekende methode om de eerste stappen te zetten in circulair ondernemen, óf juist om de verdiepingsslag te maken en gezamenlijk met ketenpartijen aan een vraagstuk of specifieke case te werken.

Afgelopen jaar heeft Circulair Friesland meerdere tracks georganiseerd, zoals de Maritieme track en de track met SC Cambuur. In 2024 zetten we deze koers voort, door onder meer een volgende CIRCO-track met voetbalclub SC-Cambuur te organiseren. Daarnaast staan ook verschillende demo's en terugkomdagen op de planning. Meer weten over toekomstige tracks of demo's? Bekijk dan de agenda op de website.

WET- EN REGELGEVING

Ambitietafel Wet- en Regelgeving

In 2023 is Circulair Friesland de Ambitietafel Wet- en Regelgeving gestart. Samen met partners provincie Fryslân en SNN zetten we in op wijziging van beleid en regelgeving als versneller van de transitie naar een circulaire economie onder voorzitterschap van ons bestuurslid Joyce Walstra. Dat doen we op twee manieren. We bieden onze leden en de regio inzicht in bestaand en nieuw circulair beleid voor Friese organisaties die circulair willen handelen. Aan de andere kant gebruiken we ons netwerk en positie om concrete wijzigingsvoorstellen te presenteren aan 'Den Haag en Brussel', de zogenaamde Krachtlijsten. Zo laten we circulair beleid werken voor de regio en onze leden.

De ervaring van leden maakt dat we een unieke kennispositie hebben. We leveren input op Nederlands en Europees beleid vanuit de praktijk én vanuit de kansen die leden zien om wet- en regelgeving te ontwikkelen die de circulaire economie dichterbij brengt.

Het afgelopen jaar hebben we dat al op meerdere momenten gedaan. Zo hebben we samen met een landelijke brede groep organisaties een brief gestuurd aan de landelijke politieke partijen, met circulaire aanbevelingen voor de verkiezingsprogramma's voor de verkiezingen van 2023.

Ook hebben we een brief gestuurd aan de kamercommissie Infrastructuur en Waterstaat in kader van behandeling van de SUP-regelgeving per 1 januari 2024. In 2024 richt de Ambitietafel zich met name op de wet- en regelgeving die speelt rond de Friese bouwsector, de kunststoffen sector en de maakindustrie. Lees [hier](#) meer over de Ambitietafel.

H4. PROJECTEN

*Een projectenoverzicht van projecten van
Circulair Friesland en haar leden.*

PROJECTEN

KANTELPUNTEN

VERENIGINGS-
PROGRAMMA

CIRCULAIR
LEREN

CAMPAIGNING
& LOBBY

CIRCULAIRE PROJECTEN VAN DE VERENIGING

Circulaire Bedrijventerreinen

Fryslân wil koploper zijn op het gebied van circulariteit en toekomstbestendigheid. Dit vereist een verschuiving in ons denken en doen. Anders produceren en nadenken over hoe we materialen en water (her)gebruiken, duurzame energie opwekken, biodiversiteit bevorderen maar ook hoe we werken aan een gezonde en sociaal inclusieve samenleving. Juist op bedrijventerreinen komen deze thema's samen. Maar hoe doe je dit in de praktijk? En hoe zet je als gemeente samen met ondernemers (verenigingen) en parkmanagement stappen? In Fryslân ontdekken we dat met elkaar.

Initiatiefnemers van het project Circulaire Bedrijventerreinen zijn Circulair Friesland en provincie Fryslân. VCF-leden gemeente Leeuwarden, Súdwest-Fryslân, Smallingerland, Heerenveen en Omrin hebben vervolgens deelgenomen aan het project met de bedrijventerreinen de Zwette (Leeuwarden), de Hemmen I en II (Sneek), de Haven (Drachten), Haskerveen (Heerenveen) en Ecopark de Wierde (Omrin, Heerenveen). Onder begeleiding van de adviesbureaus Stec Groep en New Economy zijn stappen gezet richting circulaire, toekomstbestendige bedrijventerreinen.

Dit wordt gedaan aan de hand van een per deelnemend bedrijventerrein opgestelde routekaart.

Deze routekaarten helpen de bedrijventerreinen invulling te geven aan de reis naar een circulair bedrijventerrein. Elk bedrijventerrein heeft zijn eigen kenmerken, kwaliteiten en uitdagingen. Fryslân kent ruim 270 bedrijventerreinen. Het zetten van circulaire stappen op deze bedrijventerreinen is een belangrijke ontwikkeling in Fryslân. Zeker omdat Fryslân koploper wil zijn - en blijven - op het gebied van circulariteit en toekomstbestendigheid. Deze deelnemende bedrijventerreinen tonen dan ook een voorbeeldrol richting andere terreinen en vormen de basis voor opschaling naar de rest van de regio.

Samen versnellen we de circulaire transitie van de regio. De ambitie is om in 2025 één van de meest circulaire transitieregio's te zijn van Europa en om voor 2030 de landelijke klimaatdoelstellingen in onze regio te realiseren, respectievelijk 55% CO₂-reductie en 50% reductie primaire grondstoffen.

Uitvoeringsprogramma Fryslân Bouwt Circulair

De bouwsector kan van grootverbruiker van grondstoffen, energie en water veranderen in een inspiratiebron voor de circulaire economie. Dat geldt voor de toepassing van biobased materialen en voor andere innovaties waar we in Fryslân onderscheidend in zijn. Denk aan water-technologie, energieoplossingen en circulaire kunststoffen. Dat vraagt om innovatief opdrachtgeverschap van gemeenten, woningcorporaties en ontwikkelaars. En de ontwikkeling van nieuwe ketens. De benodigde integrale aanpak brengen we samen in het uitvoeringsprogramma Fryslân Bouwt Circulair:

- It Nije Normaal (INN) – gemeenschappelijke taal en prestaties voor circulair bouwen in Fryslân, gelieerd aan het landelijke Het Nieuwe Normaal (HNN)
- Vraag: opdrachtgevers aanpak – opdrachtgevers handvatten bieden om de transitie te maken naar circulair bouwen aan de hand van concrete projecten
- Aanbod: ketenontwikkeling - het bijeenbrengen van ketenpartijen om nieuwe circulaire en biobased ketens te ontwikkelen voor toepassing in de bouwsector
- Bouwen aan de toekomst – betrekken onderwijs en verankeren circulair bouwen in opleidingen
- Wet- en Regelgeving (NL/EU) – beleid laten werken voor de transitie naar een circulaire bouwconomie in Fryslân.

In 2023 zijn we gestart met het Kennis- en Intervisietraject voor Friese overheden, dat de komende jaren wordt voortgezet en in 2024 wordt uitgebreid.

Biobased Ketens

Fryslân is koploper op het gebied van biobased (ver)bouwen. Bouwen met biobased materialen heeft allerlei voordelen: een gezonder en prettiger binnenklimaat, langdurige CO₂-opslag én nieuwe verdienmodellen voor de regio. Circulair Friesland verbindt in Fryslân de partijen, maakt concrete afspraken en ontwikkelt zo nieuwe waardeketens. Dit doen we volop met het netwerk: aan de Versnellingstafel zijn VCF-leden Rabobank, gemeente Leeuwarden, provincie Fryslân, Biosintrum en diverse stakeholders vertegenwoordigd. Zo werken boeren, architecten, aannemers, leveranciers, gemeenten, woningcorporaties, beleidsmakers en onderwijsinstellingen in Fryslân samen om de nieuwe waardeketens te ontwikkelen. In dit kader verzilveren we ook kansen voor biocomposieten.

Landelijk werken we samen om de juiste randvoorwaarden voor biobased ketens te creëren. Met Building Balance ontwikkelen we de nieuwe Friese waardeketens voor gewassen zoals vezel-hennep, miscanthus, vlas en natte teelten. We wisselen kennis en kunde uit en verbinden de Nationale Aanpak Biobased Bouwen (NABB) aan de Friese aanpak. Zo versnellen we de transitie hier en elders.

De gastvrijheidssector komt circulair op stoom!

De afgelopen twee jaar is door de intensieve integrale samenwerking in de Friese gastvrijheidssector veel geïnitieerd en uitgevoerd. Er is een stevige beweging op gang gekomen naar een circulaire gastvrije bestemming.

Het actieplan Circulaire Gastvrijheidssector is in opdracht van de provincie Fryslân vanuit Circulair Friesland uitgevoerd door de Circulaire Loods Hanneke Schmeink. Een uitvoeringsplan met een duidelijk toekomstbeeld; circulair verblijf, vervoer en vermaak. Maar bovenal een plan dat aan de hand van acties en projecten aanzet tot een concreet handelingsperspectief. Hierdoor zijn **Bezoekers** verleid tot meer duurzame keuzes. **Bedrijven** circulair zijn aangezet en door de 'circulaire wasstraat' gehaald. In de **Bestemming** is het circulair denken en doen geïntegreerd in het toeristisch-recreatief beleid en uitvoering.

We inspireren en informeren;

- gasten en inwoners over lekker lokaal eten aan de hand van streekzomerfietsroutes met Dutch Cuisine campingrecepten en met ludieke campagnes als #douchelief.
- bedrijven aan de hand van e-learning, circulaire inspiratie routes, best practices filmpjes en een database naast de webinars, factsheets en circulaire tools.

We stimuleren en ondersteunen;

- ruim 300 bedrijven, die kennis maakten met circulair ondernemerschap via workshops en (thema)bijeenkomsten.
- meer dan 100 ondernemers, die circulair en duurzaam ondernemen in hun bedrijf geïmplementeerd hebben aan de hand van een Green Key begeleidingstraject, CIRCO track, Koploperproject, Kennistafel, Food Waste Challenge, Circulair AAN! project of de subsidieregeling verduurzaming groepsaccommodaties.

We verkennen en onderzoeken;

- en kregen meer inzicht in de grondstofstromen en de afval uitdagingen in de sector
- met de provincie Zeeland hoe we kunnen ontwikkelen naar een duurzame bestemming in kader van een gezamenlijke Europese subsidie aanvraag.

We werken samen;

- om circulaire economie in de gastvrijheidsopgaven te laten landen zoals in het Recreatie Expert Team
- om het belang en kans van de gastvrijheidssector te laten landen in majeure opgaven zoals mobiliteit, bouwen en herstelprogramma Biodiversiteit.

Maar bovenal werkten we intensief, prettig en slagvaardig samen met Ynbusiness, Toerisme Alliantie Friesland, Merk Fryslân en provincie Fryslân om de gastvrijheidssector daadwerkelijk in een circulaire beweging te krijgen. In 2024 zal de circulaire gastvrije bestemming een vervolg krijgen in aangepaste vorm.

Klik hier voor meer inspiratie.

Circulaire Kunststoffen in Noord-Nederland

De productie en recycling van kunststoffen moet en kan beter, ook in Fryslân en in Noord-Nederland. Dat vraagt om samenwerking van alle partijen in de keten van productie, gebruik en hergebruik. In de drie noordelijke provincies zijn die partijen allemaal vertegenwoordigd. En daarmee hebben we een unieke uitgangspositie om een belangrijk circulair kunststoffen cluster van Europa te worden.

Circulair Friesland heeft aan de wieg gestaan van Noord-Nederlandse samenwerking op gebied van circulaire kunststoffen en kent al vele goede voorbeelden. Denk aan het kunnen inzamelen (Omrin), scheiden, wassen (NTCP) en recyclen (KSI, Morssinkhof) van verpakkingen. Denk ook aan het opnieuw inzetten van materialen uit de eigen keten (Nedcam, Europrovyl, Pyrasied, ZonKlaar) of productie van nieuwe biopolymeren (Paques Biomaterials).

Ook op Europees vlak doet Circulair Friesland mee op het gebied van kunststoffen. Zo zijn we als partner betrokken bij het Europese Horizon project FRONTSH1P en het INTERREG project X-lives, in samenwerking met provincie Fryslân en EuropaPact Fryslân:

- **FRONTSH1P:** Andere Europese regio's willen graag profiteren van de voorsprong in kennis die in de regio Noord-Nederland inmiddels is opgebouwd. In Fryslân worden nieuwe kunststofbedrijven en ketens verkend, projectideeën opgehaald en vastgelegd in een transitieagenda.
- **X-lives:** Het doel van X-Lives is om de overgang naar een circulaire en grondstof-efficiënte economie te bevorderen. Onder ander op gebied van kunststoffen kunnen een aantal ketenontwikkelingsprojecten worden gefinancierd en gestart.

FRONTSH1P

In Fryslân wordt al langere tijd samengewerkt aan de transitie naar een circulaire economie. Dit gebeurt ook in samenwerking met andere Europese regio's. Vanuit de Poolse regio Łódźkie is een nieuw Europees project gestart: FRONTSH1P. Dit project is gefinancierd door de Green Deal van de Europese Unie en richt zich op regionale circulaire economie. Fryslân wordt in dit project gezien als voorbeeldregio.

Gedeputeerde Friso Douwstra: "FRONTSH1P is een project dat een uitmuntende waardering van Europa heeft gekregen. Het is voor mij een eer dat Fryslân hier ook bij betrokken is geraakt. We wisselen ideeën en ervaringen uit en werken samen verder aan een leefbare toekomst." Bart Volkers, projectmanager van Circulair Friesland: "Onze rol in dit prestigieuze project laat zien dat we Europees koploper zijn op het gebied van circulaire economie. We helpen daarom ook andere regio's en kijken we hoe we onze bedrijven en kennisinstellingen kunnen verbinden."

Over FRONTSH1P

Het doel van het project is om de transitie naar een circulaire economie te versnellen door uit heel Europa verschillende technologische en sociale innovaties aan te dragen. In totaal doen 34 partners mee in het project.

Dit zijn bedrijven, universiteiten, niet-overheidsorganisaties en regionale overheden. De provincie Fryslân en Circulair Friesland nemen ook deel aan het project. Fryslân wordt gezien als een gids voor Łódźkie en andere Europese regio's en begeleidt hen bij de ontwikkeling van een circulaire economie. Een mooie erkenning van onze positie in Europa.

Europees budget voor Fryslân

De provincie Fryslân en VCF hebben als partners in het project financiële ondersteuning van de Europese Commissie voor dit project ontvangen. Naast een rol als coach voor andere regio's gaat Fryslân samen met VCF in 2024 verder met circulaire bedrijven in de kunststofketen en vergelijkbare sectoren helpen met hun circulaire innovaties. Ook de ontwikkeling van onderwijs- en trainingsprogramma's en de organisatie van een internationaal congres zijn onderdelen van het meerjarige programma.

In X-Lives werkt VCF in het kader van het EU-programma Interreg-VI samen met Nederlandse en Duitse partners in Nordrhein-Westfalen om circulaire innovaties te stimuleren op het gebied van polymeer-, vezel- en mineralen achtige materialen. In dit project is ruimte om circulaire innovaties op weg te helpen door gerichte financiering en het inbedden van innovaties in circulaire businessmodellen via de CIRCO-methode. Het doel van Circulair Friesland is om met de partners het huidige regionale innovatieniveau te overtreffen zodat MKB-bedrijven producten, processen en diensten ontwikkelen voor duurzaam handelende afnemers.

In het kader van X-Lives organiseert Circulair Friesland meerdere bijeenkomsten die gerelateerd zijn aan de CIRCO-methode.

Zo vertellen twee leden van Circulair Friesland (Europrovyl en OPNIEUW!) op het Nationaal Kunststoffen Congres (georganiseerd door het Polymer Science Park, een van de partners in X-Lives) hoe zij op de aan X-Lives gerelateerde thema's innoveren en hoe de CIRCO-methode daarbij geholpen heeft.

Gedurende de looptijd van dit project wordt actief gezocht naar kansen voor nieuwe, circulaire waardeketens om die verder te brengen via het Europese netwerk.

X-Lives heeft een duidelijke verbinding met het programma Fryslan Bouwt Circulair, omdat veel innovaties op de focusgebieden hun toepassing kunnen vinden in de bouw. Zo past de ontwikkeling van nieuwe biobased waardeketens heel goed in de doelstelling van X-Lives!

De partners: Netzwerk Oberfläche NRW E.V., CTP Advanced Materials GmbH, Hochschule Niederrhein, Billionpeople B.V., Polymer Science Park, Fachhochschule Münster - Institut für Infrastruktur · Wasser · Ressourcen · Umwelt, BlueXPRT BV, 3 N Kompetenzzentrum e.V., partner innos GmbH en Effizienz-Agentur NRW.

Ambitietafel Gebiedsontwikkeling Friese Waddenkust 2100

'De Friese Waddenkust verdient een toekomstbestendig plan'

Het Friese Waddengebied is een geliefd gebied voor veel Friezen en niet-Friezen om meerdere redenen. De beeldschone natuur, het zilte zeewater en de frisse zeewind. Echter staat de Friese Waddenkust voor veel uitdagingen. Hoe houden wij onze voeten droog terwijl het zeewater stijgt? En hoe richten we de kustzone op een circulaire wijze in? Kortom; hoe maken wij dit gebied toekomstbestendig?

Circulair Friesland houdt zich al ruim twee jaar bezig met de toekomstbestendigheid van de Friese Waddenkust. In 2022 startten wij de Ambitietafel Gebiedsontwikkeling Friese Waddenkust 2100. Aanleiding voor de vereniging om de Ambitietafel te initiëren zijn de grote circulaire kansen die zich langs de Friese Waddenkust voordoen en de noodzaak om dit nu ook echt in de praktijk te doen. Het gaat over de reductie van het gebruik van primaire grondstoffen en reductie van de CO2-emissie, onder meer door het toepassen van lokale grondstoffen die beschikbaar komen zoals klei en slib. Dit in goede samenhang met landbouw en natuurontwikkeling.

Deelnemers zijn leden van de vereniging en niet-leden: provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, Rijkswaterstaat Noord, it Fryske Gea, LTO Noord, gemeenten Noardeast-Fryslân, Waadhoeke en Harlingen maar ook de Vogelbescherming, Holwerd aan Zee, de Waddenacademie, Investeringskader Waddengebied, Taskforce Deltatechnologie, Deltaprogramma, Ministerie I&M en Universiteit Twente, TU Delft en Wageningen University & Research.

Harm Beerda is de trekker en voorzitter van deze Ambitietafel namens de vereniging, in de rol van Ambassadeur Circulair Friesland.

In 2024 zal de Ambitietafel Gebiedsontwikkeling Friese Waddenkust 2100 een vervolg geven aan het bevorderen van een circulair ontwerp en uitvoering van de Friese Waddenkust in goede samenwerking met de betrokken leden en andere organisaties.

Ambitietafel Sluiten Nutriënten Kringlopen

In 2050 wil en moet Nederland voor haar grondstoffen volledig circulair zijn omdat grondstoffen schaarser worden en de productie ervan schadelijke effecten met zich meebrengt. Denk hierbij aan klimaatverandering door de CO2-uitstoot voor productie en logistiek.

In het landbouw-voedselsysteem zien we een lek van (micro)nutriënten. Deze keren niet of nauwelijks terug naar het voedselsysteem! Op dit moment wordt het ontstane tekort aan nutriënten in de grond aangevuld met kunstmest en dierlijke mest. Daarmee wordt er niet optimaal gebruik gemaakt van de lokaal beschikbare grondstoffen. Twee voorbeelden van deze noodzaak zijn de micronutriënten zink en selenium. Zink is over 20 jaar niet meer te winnen uit de mijnen en vraagt om een andere bron. Selenium hoort in ons voedselsysteem thuis en wordt niet meegegeven met kunstmest.

Tegelijkertijd is er de noodzaak om de biodiversiteit van de bodem te vergroten op een circulaire manier waarbij de (micro)nutriënten keer op keer worden ingezet.

In kader van de Ambitietafel Sluiten Nutriënten Kringlopen (SNUK) wordt met VCF-leden als Wetsus, Wetterskip Fryslân, provincie Fryslân, gemeente Leeuwarden, gemeente Súdwest-Fryslân, Mulder Agro en Bioclear Earth, RUG Campus Fryslân, NHL Stenden hogeschool, Hanze Hogeschool, Symphony of Soils, Innovatiepact Fryslân en andere organisaties als het agrarische samenwerkingsverband Agricycling en Kollektivenberied Fryslân gewerkt aan het sluiten van de kringlopen aan een betere biodiversiteit van de bodem waarbij een goed verdienmodel van de agrariër als uitgangspunt wordt genomen.

In het najaar van 2023 is een stuurgroep toegevoegd aan de Ambitietafel. VCF-ambassadeur Harm Beerda is voorzitter van de stuurgroep.

Ambitietafel Duurzame Mobiliteit Fryslân

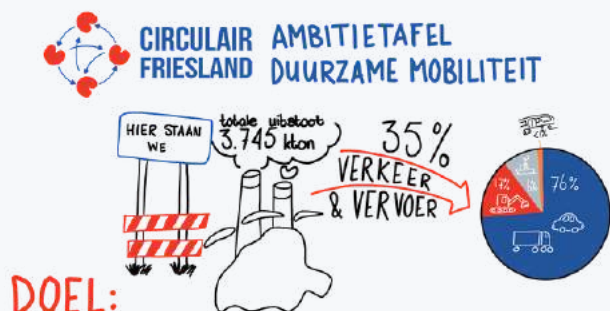
De mobiliteit in Fryslân is verantwoordelijk voor 35% van de CO₂-uitstoot. Omdat binnen deze sector veel impact te realiseren valt, is in samenwerking met een grote groep leden en het netwerk van de Freonen van Fossylfrij Fryslân de Ambitietafel Duurzame Mobiliteit opgezet. Doelstelling van de Ambitietafel is het versneld reduceren van de CO₂-uitstoot van de mobiliteitssector in Fryslân en het in 2050 emissieloos zijn, in lijn met de doelen van het Klimaatakkoord van de provincie Fryslân. Dit doet de Ambitietafel door nieuwe projecten te starten of bestaande trajecten op te schalen. Ook zetten we het netwerk in voor kennisdeling en opschaling.

Diverse leden (ondernemers, overheden en onderwijs), o.a. Antea Group, Arriva, Friesland Campina, Friesland Lease, Fritom, gemeente Leeuwarden, gemeente Heerenveen, Haaima Hylkema, MCS BV, NHL Stenden Hogeschool, OG Clean Fuels, Omrin, provincie Fryslân, RVO, Van der Wiel Holding B.V.,

Wetterskip Fryslân en Witteveen Mobiliteitsgroep, treffen elkaar tenminste drie keer per jaar tijdens de Ambitietafel-bijeenkomsten.

Hier worden best practices uitgewisseld, knelpunten en uitdagingen op tafel gelegd en nieuwe projecten opgestart en gedeeld. Een greep uit de lopende projecten:

- Werkgeversaanpak: wat werkgevers in Fryslân kunnen doen om hun werknemers zoveel mogelijk te stimuleren om met duurzaam vervoer te reizen;
- Aanbesteden: overheden en het aanbesteden van duurzame mobiliteit binnen Grond-, Weg- en Waterwerken (GWW);
- Waterstoftankstation: het realiseren van een waterstoftankstation in Fryslân;
- Online kennisbank: het opzetten van een online kennisbank voor al onze leden;
- Deelmobiliteit: het beschikbaar stellen van deelauto's aan wijken en dorpen in Fryslân.

DOEL:

De CO₂-uitstoot van de mobiliteitssector in Friesland versneld reduceren

IN 2050 IS MOBILITEIT EMISSIELOOS EN VAN HOGE KWALITEIT

MEEDOEN ? →

Programma Circulaire Bedrijfsvoering

Circulair Friesland is in 2023 gestart met een nieuw ontwikkeltraject voor leden: het Programma Circulaire Bedrijfsvoering (PCB). Veel leden van onze vereniging zien ruimte voor verduurzaming van hun eigen bedrijfsvoering in combinatie met ontwikkeling van bewustwording onder medewerkers. Daarom heeft Circulair Friesland samen met VCF-lid RoyalHaskoning DHV het initiatief genomen om een programma te ontwerpen, exclusief voor de leden van onze vereniging.

Onder begeleiding van Nynke Telgenhof en Jantine Zwinkels (Royal HaskoningDHV) ging in voorjaar 2023 de eerste groep van 14 leden aan de slag tijdens drie werksessies met hun uitvoeringsplan en met een concrete praktijkcase.

De deelnemers waren erg tevreden over de ervaringen die zij hebben uitgewisseld en handvatten die ze hebben gekregen voor een vervolgaanpak.

De uitkomsten in de slotsessie:

- Zo wisten Friesland Lease, Van Vuuren heldere feedback te geven op succesfactoren om medewerkers te stimuleren/belonen in duurzaam gedrag.
- Noorderbreedte en NHL Stenden lieten zien hoe zij een gedegen aanpak hebben, en ook aan het uitrollen zijn, ten aanzien van hun het bekende thema 'koffiebekers'.
- Friesland Lease en Veenstra Fritom gaven een heldere weergave van de dilemma's en vervolgplannen om de elektrificatie van het wagenpark te organiseren. In datzelfde kader schetste VCF-lid Lankhorst gedegen oplossingen om hun piekbelasting op het net te kunnen minimaliseren.
- Van Vuuren en Dokwurk lieten beiden een pragmatische aanpak zien die zal leiden tot beter gedrag ten aanzien van duurzame bedrijfsvoering (zoals energiebesparingen en creatieve oplossingen van en door medewerkers)

In 2024 starten nieuwe leden met het programma. Wil je meer weten over het Programma Circulaire Bedrijfsvoering of wil je je aanmelden voor het komende traject? Neem dan contact op met Marije de Boer.

GOW! Proeftuinen

VCF-lid Van Wijnen nam het initiatief om een open innovatie-omgeving te creëren: de GOW! Proeftuin. GOW staat voor Gebouwde Omgeving op Wijkniveau. De proeftuin heeft als doel om noordelijke mkb-bedrijven te ondersteunen en te inspireren bij het ontwikkelen van milieuvriendelijke innovaties voor de bouw van woningen en wijken. WDW werd als coördinator aangesteld. Tijdens het project zijn drie wijken geselecteerd voor verduurzaming initiatieven:

- Het Eiland in Sneek (Fryslân)
- De Greiden in Heerenveen (Fryslân)
- Bargeres in Emmen (Drenthe)

De GOW! Proeftuin Community, waar we vanuit Circulair Friesland samen met WDW in de afgelopen twee jaar aan gebouwd hebben, is een belangrijk instrument binnen het GOW!

Proeftuinproject gebleken om de integrale aanpak van duurzame wijken met alle stakeholders verder te brengen.

Juist de wijk blijkt namelijk een geschikte schaal van werken voor betrokken organisaties, de politiek en de bewoners om de circulaire transitie vorm te geven. Hiervoor ligt er nu een concrete aanpak.

Om kennis te delen rondom de GOW! Proeftuin werden er afgelopen jaar vier webinars georganiseerd. Klik [hier](#) om de webinars terug te kijken.

Het GOW! Proeftuin project eindigt voor nu, maar het is wat ons betreft pas het begin! Het geleerde sluit naadloos aan bij andere lopende projecten en programma's in Noord-Nederland zoals Fryslân Bouwt Circulair met o.a. gemeenten, woningcorporaties maar ook de Friese Energie Tafel en Noord-Nederland verdient Circulair.

Grondstoffenuitwisseling Friese overheden

In november 2022 is Circulair Friesland samen met Antea Group en de gemeenten Súdwest-Fryslân en Waadhoeke gestart met een pilot die in het teken staat van grondstoffen, met infra materialen in het bijzonder. Dit is een vervolg op eerdere contacten en overleggen die er vanuit Circulair Friesland en Antea Group zijn geweest met een flink aantal Friese gemeenten over de mogelijkheid om secundaire materialen uit de infra/openbare ruimte te hergebruiken en uit te wisselen.

Het doel van deze pilot is om niet alleen te kijken naar de uitwisseling en het hergebruik van materialen, maar ook om zo veel mogelijk aan te sluiten bij de huidige (interne) processen en uitdagingen binnen gemeenten. We willen toewerken naar een manier van materiaal uitwisseling waarbij het behalen van circulaire doelstellingen niet ten koste gaat van de tijd en inzet die daarvoor nodig is.

In het voorjaar van 2023 hebben we hier, samen met Antea Group en de gemeenten Súdwest-Fryslân en Waadhoeke, een eerste stap gezet. De eerste verkenningen zijn gedaan, waarbij veel aandacht is besteed aan de kansen maar ook goed is gekeken met welke aandachtspunten bij dit soort trajecten rekening moet worden gehouden, wanneer je van de interne werkprocessen en werkwijze van de gemeenten uitgaat. Om de overige Friese gemeenten aan te haken en daarmee een eerste stap te zetten richting opschaling, is op 17 april 2023 een bijeenkomst georganiseerd met als thema 'Uitwisselen van grondstoffen'. Tijdens deze bijeenkomst is veel input opgehaald om verder te gaan met een samenwerking en de deelnemende gemeenten hebben aangegeven graag verder te willen.

Naar aanleiding van deze bijeenkomst is met gemeenten Súdwest-Fryslân, Waadhoeke, Leeuwarden en de Fryske Marren gesproken over een vervolg van de pilot. Essentiële elementen in dit vervolg zijn zowel het voorgestelde platform ReSource, als de samenwerking die tussen overheden nodig is. Tijdens de overleggen is verkend hoe een platform per gemeente en tussen gemeenten organisatorisch zou moeten werken, hoe de software van het platform doorontwikkeld moet worden en hoe het implementatietraject eruit zou moeten zien. De komende maanden wordt met verschillende stakeholders verder verkend hoe in 2024 een vervolg te geven aan de pilot om het hergebruik en uitwisseling van grondstoffen tussen overheden te stimuleren.

Noordelijk Asfaltakkoord

Circulair Friesland heeft in 2023 het initiatief genomen om de noordelijke opdrachtgevers en de inkopers bij elkaar te brengen. Het doel? Gezamenlijk ambitieuze en realistische stappen te zetten richting het verduurzamen van de asfaltketen.

Het beheer en onderhoud van onze landelijke infrastructuur leidt namelijk momenteel tot een jaarlijkse uitstoot van 3 megaton CO₂. Hier moeten we als regio wat aan doen.

Binnen provincies en gemeenten vormen asfaltverhardingen een substantieel deel van de CO₂-uitstoot en de Materiaal Footprint. Hier liggen enorm veel kansen. Er is veel te winnen op het gebied van het verduurzamen van de asfaltketen.

Circulair Friesland heeft samen met de provincies Fryslân, Groningen en Drenthe en de gemeenten Leeuwarden, Groningen en Assen en Bouwend Nederland (VBWAsfalt) en Asfalt Kenniscentrum een koplopersgroep gevormd. De kracht van deze groep is dat zij onderling zijn gaan samenwerken en dat zij de kleinere gemeenten in de drie noordelijke provincies willen helpen om de asfaltketen te verduurzamen. Deze groep zet zich in om tot een noordelijk asfaltakkoord te komen en zo de noordelijke asfaltketen te verduurzamen en de landelijke klimaatdoelstellingen in 2030 en 2050 te bereiken.

Trekker van dit initiatief namens de vereniging is Harm Beerda, ambassadeur Circulair Friesland. Tijdens de Infra Innovatie Marktdag Noord op 31 oktober 2023 is deze gezamenlijke aanpak gepresenteerd door Tobias Strating (VCF-lid Roelofs Groep) en Arjen Kameraat (VCF-lid gemeente Leeuwarden) en ondertekend door alle partijen in de koplopersgroep.

DIT DOEN ONZE LEDEN - #WATDOEJIJ?

Vismigratierivier Provincie Fryslân, it Fryske Gea, Rijkswaterstaat (Noord) en de Waddenvereniging

Het circulaire Icoonproject Vismigratierivier wordt een permanente opening in de Afsluitdijk waar trekvis 24/7 vrijuit doorheen kunnen zwemmen om vanuit de Waddenzee het IJsselmeer te bereiken en andersom. Door de aanleg van dijken en dammen was dat niet of nauwelijks meer mogelijk. De Vismigratierivier wordt alleen al vanwege de nieuwe ecologische verbinding tussen Waddenzee en IJsselmeer een circulair icoonproject van internationale allure. Deltatechnologie 2.0! Er wordt maximaal ingezet op het hergebruik van lokale grondstoffen die vrijkomen zoals zand, klei en basaltblokken. De westflank is gerealiseerd met 'lokaal materiaal', afkomstig uit het verdiepen van de vaargeulen in het IJsselmeer. Daarnaast is materiaal afkomstig uit de realisatie van de verdiepte ligging van de N31 Harlingen toegepast in het werk. De planning is dat het project in 2025 in gebruik wordt genomen.

Ondertekening woondeals Alle Friese gemeenten en provincie Fryslân

De Friese gemeenten, de provincie Fryslân en de minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening ondertekenden 20 april 2023 de Friese regionale woondeals. Deze Friese woningbouwafspraken zijn de opmaat voor een langjarige samenwerking tussen gemeenten, provincie Fryslân en het Rijk. De Friese Woondeals benadrukken het belang van biobased, circulair en industrieel bouwen. Met de ondertekening zijn in alle Friese regio's afspraken gemaakt over het aantal woningen en de verdeling daarvan per gemeente. Met deze woondeals zal het Rijk zich inspinnen om ook kleinere projecten te ondersteunen met Rijkssubsidies. In de regionale woondeals is vastgelegd dat er tot en met 2030 zo'n 17.500 nieuwe woningen in Fryslân gebouwd worden.

De splinternieuwe houten school Firda en Nij Smellinghe

Op het terrein van ziekenhuis Nij Smellinghe is de bouw van een splinternieuwe houten school voltooid, waarin Firda-studenten de mbo-opleiding Zorg en Welzijn en de opleiding Sustainable Hospitality Management kunnen volgen. Het nieuwe pand is één van de duurzaamste panden van Nederland, aldus Folkert Brouwers, directeur Bedrijf & Gebouwen van Nij Smellinghe. "VMEZ Architecten" heeft een in de kern helemaal van hout gemaakt gebouw ontworpen, ook de vloerdelen wat nog behoorlijk uniek is in de bouw. "Alle bouwmaterialen kunnen eenvoudig worden gedemonteerd en hergebruikt." Van Wijnen heeft de bouw van de school gerealiseerd.

XXL 3D printer Nedcam

Nedcam Solutions is toonaangevend producent van hoogwaardige mallen voor de composietenindustrie. Doelstelling van het bedrijf is om als eerste speler in de markt een volledig circulaire propositie te bieden. De transitie hiertoe is een aantal jaar geleden ingezet en dit jaar in een versnelling gekomen met de installatie een XXL 3D printer. Met gebruik van volledig circulaire materialen zet Nedcam samen met o.a. hogescholen als NHL Stenden Hogeschool een belangrijke stap naar een circulaire Friese maakindustrie.

Architectengroep CRAFT+ De zeven architectenbureaus van Circulair Friesland

CRAFT+, hét samenwerkingsverband van zeven vooraanstaande Friese architectenbureaus, kondigde dit jaar met trots de lancering aan van een ambitieus onderzoeksproject aan. Het onderzoeksproject richt zich op de bevordering van circulaire en regeneratieve ontwerpen in de architectuur. Dit initiatief is onderdeel van de bredere inzet van Circulair Friesland om de circulaire (bouw)economie in Fryslân te bevorderen. Elk van de zeven leden van CRAFT+ organiseert een workshop, waarbij ze hun kennis en ambities op het gebied van circulariteit delen aan de hand van het concrete project. Meer weten? Klik [hier](#).

Kozijnen van fossielvrij PVC en gerecycled materiaal Europrovyl

Kozijnfabrikant Europrovyl en profiel-leverancier Kömmerling Nederland presenteren een veelbelovende ontwikkeling: kozijnen van fossielvrij PVC en gerecycled materiaal. De kozijnen worden in het najaar van 2023 toegepast in het nieuwbouwproject Tuindershof Zuid van bouw-bedrijf Heijmans. De inzet van deze innovatie op dit project in Pijnacker bespaart 8500 kilogram CO2. Ter illustratie: dit staat gelijk aan 56 keer van Amsterdam naar Parijs vliegen. "Dit kozijn behoudt zijn hoogwaardige kwaliteit en functionaliteit. Tegelijkertijd heeft het een positieve impact op het verminderen van de CO2-voetafdruk en vermijdt het de afhankelijkheid van eindige bronnen", vertelt Jan Slagman, commercieel directeur van Europrovyl. "Het typeert de voortdurende inzet van Europrovyl om duurzaamheid te integreren in haar kernactiviteiten en tegelijkertijd tegemoet te komen aan de groeiende vraag naar milieuvriendelijke producten."

Sporthal de Drait Wind Design + Build BV en gemeente Smallingerland

De sporthal de Drait is in een nieuw jasje gestoken. De oude sporthal diende als donorgebouw voor het nieuwe gebouw. Het uitgangspunt van de nieuwe sporthal is om laagdrempelig iedereen te laten sporten in sociale en sportieve activiteiten. Wind Design + Build BV is gekozen door gemeente Smallingerland als architect en aannemer voor deze opdracht. Wat hier de doorslag gaf, was de inzet van de oude sporthal als donorgebouw voor de nieuwe sporthal de Drait. Wat bij het ontwerpen dus een bijzondere rol heeft gespeeld, is het feit dat delen van de oude constructie en een deel van de gebruikte materialen in het ontwerp terugkwamen.

Vernieuwd en duurzaam kantoorpand Arriva en OPNIEUW!

In september 2023 werd het vernieuwde en duurzame kantoorpand van Arriva officieel geopend. Het kantoor van Arriva is duurzaam vernieuwd en is sinds januari 2023 in gebruik. Het pand is volledig gasloos, volledig verwarmd en gekoeld met het Triple Aqua klimaatsysteem en is ingericht met het circulaire kantoormeubilair van OPNIEUW!. Arriva en OPNIEUW! zijn twee leden die we als vereniging aan elkaar hebben gekoppeld met dit mooie concrete resultaat als gevolg.

Circulaire verbouwing gemeentehuis Leeuwarden Gemeente Leeuwarden, Bouwbedrijf Lont en OPNIEUW!

De eerste verdieping van het Carré (een deel van het gemeentehuis in Leeuwarden) wordt in het najaar van 2023 circulair verbouwd. De uitvraag van zowel de demontagewerkzaamheden als het herinrichten is zo circulair mogelijk ingestoken. Bouwbedrijf Lont voert de demontagewerkzaamheden uit en denkt zelf creatief mee. Zo gebruiken zij oude spijkerbroeken voor het isolatiemateriaal. Bovendien bewaren ze zoveel mogelijk materiaal. Hier maakt OPNIEUW! die de inrichting op zich neemt, goed gebruik van. Het vernieuwde Carré wordt ingericht met natuurlijke, hergebruikte materialen. OPNIEUW! gebruikt bijvoorbeeld deuren om tafels mee te maken. Ten slotte worden de kozijnen hergebruikt en krijgt een kerkvloer uit Heeg in het gemeentehuis een nieuwe bestemming.

Biobased Doolhof Gemeente Súdwest-Fryslân, Gemeente Leeuwarden, GreenInclusive en Rabobank

Wethouder Henk de Boer van de gemeente Súdwest-Fryslân opende voor de zomer het eerste biobased doolhof van Europa in Workum. Het doolhof – van vezelhennep – bood Fryslân deze zomer een vernieuwende manier om meer te weten te komen over de biobased (bouw)economie in Fryslân. Het doolhof is ruim drie hectare groot en werd gerealiseerd in samenwerking met agrariër en campinghouder Jan Pieter van der Plaats uit Workum. VCF-leden GreenInclusive, Rabobank, Gemeente Leeuwarden en Circulair Friesland werkten hiermee samen aan een lokale biobased economie. We verbinden boeren, verwerkers, bouwers en overheid om biobased ketens te creëren.

Eerste groene bushokjes Gemeente Leeuwarden

De huidige doorzichtige daken van de bushokjes worden vervangen door daken met bakken met sedum. Deze houden water vast, zijn goed voor de natuur en laten vetplantjes groeien. Op alle 127 bushokjes in de gemeente Leeuwarden groeien binnenkort vetplantjes. Het eerste 'groene bushokje' staat voor De Blokhuispoort. De verlichting rondom de bushokjes gaat overal over op zuinige ledlampen. Wanneer het regent, kan het dak van een bushokje zo'n 60 liter water per vierkante meter opslaan en als dit te nat wordt, kan het water via gootjes aan de achterzijde wegllopen. Op deze manier warmt de stad in de zomer minder snel op.

CIRCO-track SC Cambuur en CIRCO

VCF-lid SC Cambuur heeft grote ambities wanneer het gaat om circulariteit, met name in haar nieuwe stadion. Daarom gingen zij samen met zes sponsors het circulaire avontuur aan door mee te doen aan de driedaagse CIRCO track. Onder begeleiding van ervaren CIRCO-trainers werden de ambities omgezet naar circulaire plannen. Bekijk [hier](#) de video.

Spektakelmusical de Tocht Friso Bouwgroep

De Hal van De Spektakelmusical de Tocht is volgens Friso Bouwgroep zo duurzaam en circulair mogelijk gebouwd. De hal is zo ontworpen dat deze na afloop van de Tocht kan worden gebruikt voor andere doeleinden, zoals een productiehal. De vloer en staalconstructie zijn bijvoorbeeld verzaamd uitgevoerd dit na gebruik multifunctioneel is. De hoofdconstructie is van onbehandeld staal; de meest circulaire aanpak. Het dak is geschikt gemaakt voor zonnepanelen, zodat het pand in de toekomst zichzelf kan voorzien in de energiebehoefte. De vloeren in de ontvangstruimte zijn gemaakt van gebruikte bestrating. De stroom wordt rechtstreeks afgenomen van een windmolen en het naastgelegen zonnepark. De (rest) warmte die vrijkomt bij de ijsvloer, wordt gebruikt om backstage, de theaterzaal en de foyer te verwarmen.

Circulair gemaal Wetterskip Fryslân

De bouw van het eerste circulaire gemaal van Fryslân is klaar. Het nieuwe gemaal Kalverdijkje bij sportpark Kalverdijkje in Leeuwarden is circulair gebouwd. Bij circulair bouwen komt veel kijken. Zo werd bij gemaal Kalverdijkje zoveel mogelijk gebruik gemaakt van natuurlijke en herbruikbare bronnen. Materialen werden zo efficiënt mogelijk toegepast en het bouwwerk heeft een lange levensduur. De gebruikte materialen kunnen bij een eventuele sloop van het gemaal weer worden hergebruikt. Met de komst van het nieuwe gemaal Kalverdijkje houden de inwoners van de wijk Heegterp ook in de toekomst droge voeten.

Ode aan de Washand Toerisme Alliantie Friesland, provincie Fryslân en Centre of Expertise Water Technology

Fryslân stond deze zomer volop in het teken van de duurzame 'Ode aan de washand'. Inwoners en toeristen werden uitgedaagd om 'liever' met water om te gaan. Zo wilden VVV Waterland van Fryslân en Visit Friesland samen met ondernemers, inwoners, toeristen en andere Friese partijen positief bijdragen aan het klimaat én 378 miljoen liter water besparen. Water besparen is namelijk hard nodig. Waterschaarste heeft op kortere termijn al veel meer gevolgen voor onze natuur; door verdroging van natuur- en leefgebieden neemt de biodiversiteit snel af. 'Ode aan de washand' is een initiatief van VVV Waterland van Friesland en werd ondersteund door Toerisme Alliantie Friesland, provincie Fryslân en Centre of Expertise Water Technology

H5. CIRCULAIR LEREN

KANTELPUNTEN

VERENIGINGS-
PROGRAMMA

PROJECTEN

CAMPAIGNING
& LOBBY

CIRCULAIR
LEREN

SPARK THE MOVEMENT

SPARK the Movement is het onderwijsprogramma van het Friese hbo (NHL Stenden en Hogeschool Van Hall Larenstein), mbo (Firda en Aeres) en RUG Campus Fryslân. Samen betrekken wij jongeren bij het bouwen aan een circulaire en inclusieve regio. Ook Circulair Friesland en provincie Fryslân dragen hun steentje bij. Dit diverse netwerk van scholen, bedrijven en overheden is essentieel om jongeren te helpen om de kennis en de vaardigheden te ontwikkelen die nodig zijn om duurzaam te leren, denken en doen.

Afgelopen jaren hebben we hard gewerkt aan het opbouwen van energie en inspiratie. Nu is het zaak om de SPARKS te bundelen tot een vuur waardoor leren voor duurzame ontwikkeling geborgd raakt in de manier waarop we in Fryslân als regio samen leren.

Elke les, elk project en elk initiatief dat bijdraagt aan een toekomstwaardige wereld is een SPARK. Op de [website van SPARK](https://www.circulairfriesland.frl) staan momenteel meer dan 500 SPARKs.

Onze ambitie is om alle 50.000 Friese studenten van hbo, mbo en universiteit te verbinden met duurzaamheidsvraagstukken van bedrijven en overheden. Hun frisse blik en creativiteit kunnen de regio een enorme boost geven. SPARK verzamelt daarom circulaire leervragen van ondernemers en ambtenaren en koppelt deze samen met onze circulaire expeditie gidsen van elke onderwijsinstelling aan de juiste opleidingen.

Heb je als ondernemer of overheid ook een circulaire leervraag? Of heb je als docent juist studenten die zo'n vraag graag zouden willen oppakken? Neem dan contact op met Heleentje, Pyt en Marjan!

SPARK landelijk en internationaal op de kaart

Fryslân is de enige regio in Nederland met een Regional Centre of Expertise (RCE). Dit is een door de VN erkende Regio waar bedrijven, overheden en onderwijsinstellingen als Collectief Expertise ontwikkelen voor het leren voor een circulaire economie en een duurzame samenleving. Wereldwijd zijn er 190 andere RCEs, waarvan 45 in Europa.

Na de twee succesvolle RCE bijeenkomsten van vorig jaar over verbeeldingskracht en over samenwerken in netwerken organiseerde SPARK in najaar 2023 samen met RCE Basque Country Navarre een Europese meeting over transformatieve leerprocessen. Onderwijsmakers uit heel Europa wisselden online kennis en ervaringen uit.

Het lectoraat Pedagogie voor Duurzaam & Democratisch Samenleven van NHL Stenden Hogeschool deelde een gloednieuw manifest en het practoraat Duurzaam Doen & Denken van Firda zette zich stevig op de kaart met een inspirerende bijdrage van Menno Wierdsma.

Voor en vanuit Fryslân zijn er twee RCE Youth Coördinators actief, namelijk Max Eisenbart en Aukje Sina Zijlstra. Aukje Sina is uitgenodigd om in november 2023 de mondiale RCE conferentie bij te wonen in Kuala Lumpur. Verder is SPARK lid van de European Coalition for Climate Education, een belangrijk programmaonderdeel van de Green Deal en lid in de Raad van Toezicht van de coöperatie Leren voor Morgen. In 2024 worden de RCE-activiteiten voortgezet.

H6. CAMPAIGNING EN LOBBY

KANTELPUNTEN

VERENIGINGS-
PROGRAMMA

PROJECTEN

CIRCULAIR
LEREN

**CAMPAIGNING
& LOBBY**

BEREIK IN 2023

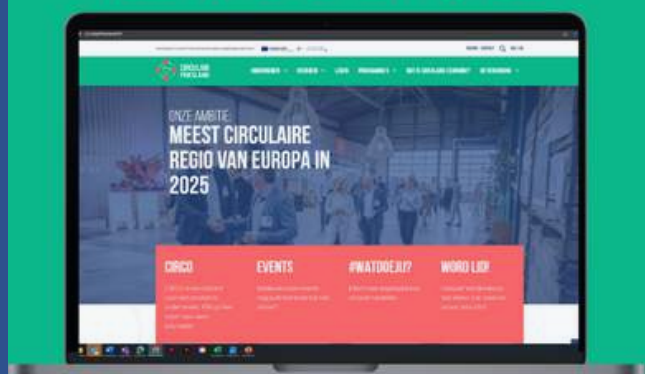
JANUARI - OKTOBER

MEER DAN 47 EVENTS
IN ÉN BUITEN FRIESLAND

24.847

WEBSITE BEZOEKERS

5244 VOLGERS

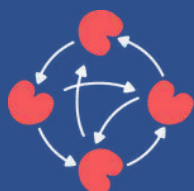

1287 VOLGERS

1600 LEZERS

BIJLAGE

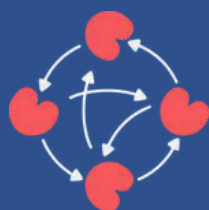

**CIRCULAIR
FRIESLAND**

LEDENLIJST

Accolade	Gemeente Tytsjerksteradiel
Achterbosch architecten	Gemeente Waadhoeke
Aeres	Gemeente Weststellingwerf
Agriton	Grafische Groep Van der Eems
Alynia Architecten	GreenInclusive
Ambassadeur VCF	GroenLeven
Antea Group	HBO Bouw en Energie
Arriva Personenvervoer Nederland	HDM Pipelines BV
As Bêste Inventarisatie & Advies B.V.	Hekstra Bedrijven BV
BCN Groep BV	Hey!Charging
Bioclear Earth	Hogeschool Van Hall Larenstein
Biosintrum	House of design
Blue Cycle	Hûs en Hiem
Bouwbedrijf Jorritsma	Hydraloop Systems BV
Bouwbedrijf Postma	HyFly
Bouwgroep Dijkstra Draisma	IdFrm b.v.
Camping Vrijhaven	IKO B.V.
Caparis	Inbo Architecten
Centre of Expertise Water technology (CEW)	Indu-con BV
CircleTrade	Infoframe
ConsultantBos B.V.	Innovatiepact Fryslân
CupConcept Nederland BV	Interfaca
DBI Container Service B.V.	It Fryske Gea
De Friesland Zorgverzekeraar	Johan Gielstra
De Haan Advocaten en Notarissen	Lankhorst Engineered Products
De Harmonie	Latexfalt BV
De Jong's Ijs	LIMM
Dokwurk	Local Matters
Donker Groep	Machinefabriek SG Ruiter & Zn BV
ECOhûs Fryslân	Made by Phi
Ecoras	Mediahuis Noord
Ekwadraat	Medisch Centrum Leeuwarden
Elkien	Merk Fryslân
Empatec	Miedema Groep
Enber	Mulder Agro
Europrovyl BV	Nedcam
Fokkens Grondgoed B.V.	NEWR
Friese Milieu Federatie	NHL Stenden Hogeschool
Friesland Lease	NNRD
Friso Bouwgroep B.V.	Noorderbreedte B.V.
Fritom	OG Clean Fuels
GEAR coöperatie UA	Oldenboom Groep B.V.
Gemeente Achtkarspelen	Omrin
Gemeente Dantumadiel	Ondernemerskring Heerenveen
Gemeente De Fryske Marren	Oosterhof Holman
Gemeente Harlingen	Opnieuw B.V.
Gemeente Heerenveen	P. de Vries Installatietechnieken
Gemeente Leeuwarden	Paques
Gemeente Noardeast-Fryslân	PlusNauta
Gemeente Ooststellingwerf	PMF Stalen Masten
Gemeente Opsterland	Pottle
Gemeente Smallerland	Prodak Archief- en Datavernietiging
Gemeente Súdwest-Fryslân	Provincie Fryslân
	Pyrasied XA BV
	Qop
	Rabobank Heerenveen-Zuidoost Friesland

Recell Group
Reitsma Bouw / VolkerWessel Noord
Rijkswaterstaat Noord-Nederland
Rinagro B.V.
ROC Friese Poort
Roelofs Groep
Royal Haskoning DHV
RUG / Campus Fryslân
Salento Sources B.V.
Samenwerkingsverband de Waddeneilanden
SC Cambuur
SC Heerenveen
Schagen Infra
Sirkel
SJB Media
Snoek Puur Groen
Sonac Burgum B.V.
SOPREMA BV
Spaansen BV
Staatsbosbeheer
Stavast Creatie
Stichting FB Oranjewoud
Stichting House of Design
Stichting Provinciaal Energietransitie Bureau
Stichting Samen Circulair Heerenveen
Stichting Thús Wonen
Stichting v/h de Bouwvereniging
Ten Stripes
Thús Wonen
UPPACT
Van der Wiel
Van Vuuren Grou BV
Van Wijnen Noord – Oost en Components
Veiligheidsregio Fryslân
VNO-NCW MKB Noord
Waddenvereniging
WaterAlliance
Weissenbach
Weitenberg Assurantiën
Wetsus
Wetterskip Fryslân
Wind Architecten Adviseurs
Wind Groep
Witteveen Mobiliteitsgroep
World Trade Center Noord-Nederland
Ynova Innovation Company BV | Economy for
the Common Good
Zaanderwijk
Zantman Architecten
Ziekenhuis Tjongerschans B.V.
ZIUZ Visual Intelligence
ZONklaar

**CIRCULAIR
FRIESLAND**

JAARBOEK 2023/2024